

3.TC – RAKÚSKO-UHORSKO

Poznámky si prepíšte od 6. 4. do 29. 5. 2020

1. Rakúsko-uhorské vyrovnanie a Slováci

- snaha maďarských politikov o väčší vplyv na riadení uhorskej časti monarchie
- **1866** – pruské vojská porazili rakúske cisárstvo → nové vnútorné usporiadanie krajiny → rozdelenie štátu na dve časti → **DUALIZMUS** (dve vlády a dva samostatné snemy). Oba celky spájal 1 panovník a 3 najdôležitejšie ministerstvá (zahraničných vecí, vojska a financií).
- **1867 – 1918** – monarchia sa volala Rakúsko – Uhorsko

Rakúsko		Uhorsko
Predlitavsko	Cisár František Jozef I.	Zalitavsko
Rakúsky snem	Ministerstvá Mena – koruna	Uhorský snem
Rakúska vláda	Colné územie Štátna banka	Uhorská vláda

Slováci v Uhorsku

- predstavitelia nemaďarských národov riešili svoje záležitosti v hlavnom meste Uhorska – Pešti (od 1873 Budapešť = Budín + Starý Budín + Pešť).
- **gróf Július Andrássy** – prvý premiér dualistického Uhorska
- Uhorskí politici chceli maďarský národ – **maďarčina sa stala štátnym jazykom Uhorska.** Nastalo obdobie zvýšeného národnostného útlaku.
- postupná likvidácia slovenských kultúrnych a školských centier
- zrušenie troch slovenských gymnázií
- **1875** zatvorenie Matice slovenskej
- do ľudových škôl povinné zavedenie maďarčiny
- uhorská vláda financovala spolky, ktorých cieľom bola maďarizačná činnosť v slovenských oblastiach

2. Aktivity Slovákov na svoju obranu

- tí, ktorí s maďarizáciou nesúhlasili alebo protestovali, boli sledovaní, pokutovaní alebo väznení
- v 2. polovici 19 storočia vznikali nové štáty
- Slováci sa spoliehali na pomoc Rusov a Čechov
- názory ČS spolupráce sa formovali pod vplyvom **T.G. Masaryka** (VŠ profesor na pražskej univerzite)
- **1896 – založenie Československej jednoty v Prahe**
 - spolok, ktorý podporoval česko-slovenskú spoluprácu a pomáhal Slovákom kultúrne i finančne
 - podobné zameranie mali aj **hlasisti** – skupina ľudí, ktorí uverejňovali v časopise hlas
- hlasisti i ČS jednota videli možnosť zjednotenia vo vytvorení **Československého národa** – túto myšlienku podporovali, ale **nesúhlasili** s ňou predstavitelia **Slovenskej národnej strany** (pôsobila v Turčianskom sv. Martine od roku 1871)
- Jej stúpenci – aj **Svetozár Hurban Vajanský** – očakávali pomoc z Ruska
- **Katolíci** (okolo katolíckeho kňaza a politika **Andreja Hlinku**) kritizovali slabú aktivitu SNS a v roku **1905 založili Slovenskú ľudovú stranu**.

Kultúra na Slovensku

- po zániku Matice slovenskej vznikali rôzne spolky – kultúrne, cirkevné, športové, ženské, hospodárske

V Martine:

- spolok slovenských žien **Živena**
- národná tlačiareň
- od **1895** sídlila **Muzeálna slovenská spoločnosť**, na ktorú nadväzovalo Slovenské národné múzeum, viedol ju **Andrej Kmet'** a bola zameraná na prírodné vedy a etnografiu

V Trnave:

- **Spolok sv. Vojtecha** – vydával Katolícke noviny a náboženskú literatúru v slovenčine

V Liptovskom Mikuláši

- Evanjelici mali vydavateľstvo **Tranoscius**

1907 – Apponyho zákony – kto po 4. ročníku neovládal maďarčinu slovom i písmom, nemohol postúpiť do vyššieho ročníka.

Černovská tragédia (1907)

- Černová je súčasťou Ružomberka, tu sa narodil Andrej Hlinka, jeho zásluhou bol postavený nový kostol, obyvatelia chceli, aby sa zúčastnil vysviacky
- Hlinka bol farár v Ružomberku a maďarský biskup Sándor Párvy ho zbavil farského úradu
- černovčania odmietli vpustiť tých, čo mali kostol posvätiť, do protestantov strieľali žandári → 15 mŕtvych, množstvo zranených bez lekárskej pomoci a veľa postavených pred súd.

3. Slovenské vyst'ahovalectvo

- prelom 19. a 20. storočia – vrchol vyst'ahovalectva Slovákov do Ameriky
- uhorská vláda podporovala industrializáciu, no hospodárstvo Uhorska výrazne zaostávalo za Rakúskom
- väčšie množstvo pracovných príležitostí bolo v mestách – **do Budapešti odchádzali 10 tisíce Slovákov**
- rozvoj poľnohospodárstva, priemyslu – **železiarsky, potravinársky, papierenský, sklársky, chemický, textilný**
- robotníci za malý plat pracovali 12 – 14 hodín denne, využívaná bola aj detská pracovná sila

V Bratislave vznikli firmy:

- **Dynamit Nobel** – továreň na chemikálie a výbušniny
- **Appolo** – rafinéria nafty
- **Matador** – gumené výrobky
- **Patrónka** – náboje a zbrane
- **Stollwerck (Figaro)** – čokoláda

Za prácou do sveta

- vyst'ahovalectvo do USA – práca (koncom 19. storočia)
- masový charakter – celé rodiny
- z územia Slovenska (Šariš, Spiš, Zemplín, Orava, Kysuce) asi pol milióna ľudí → usádzali sa na pobreží **USA** a v **Kanade**
- práca v baniach a oceliarniach, drevorubačské práce v kanadských lesoch
- sťahovali sa aj Íri, Taliani, Poliaci, Česi
- Slováci si vytvárali **podporné a cirkevné spoločenstvá** – komunity, spočiatku sa stretávali na farách, potom si stavali budovy a školy
- vychádzali **slovenské noviny** – nemali cenzúru
- koncom 19. storočia – **založenie Matice slovenskej v Amerike**
- **Slovenská liga – vznik 1907 v Clevelende** – najvýznamnejšia organizácia Slovákov v USA – cieľom bolo združovať amerických Slovákov a podporovať Slovákov v Uhorsku.
- zakladatelia: **Štefan Furdek, Pavol Rovnianek, Albert Mamatey, Ignác Gesay**
- **Jozef Murgaš** – objaviteľ bezdrôtovej telegrafie

+ Život slovenského roľníka

Situácia v Uhorsku

- poľnohospodárska krajina – väčšina obyvateľov sa venuje roľníctvu
- v neúrodných rokoch zúrili hladomor

Príčiny nezáujmu o obrábanie pôdy

- poddanský systém
 - 1768 Mária Terézia – súpis poddanskej pôdy
 - 1785 Jozef II. – zrušenie nevoľníctva
- negramotnosť, alkoholizmus
- telesné tresty

Nedostatky – nezáujem o nové spôsoby obrábania pôdy (striedavé hospodárstvo) a pestovanie nových plodín

Reakcia slovenských vzdelancov

- roľník je základom spoločnosti
- roľníka treba vzdelávať

Juraj Fándly – vydal knihu – *Pilný domáci a poľný hospodár*

1848 – zrušenie poddanstva

Premeny miest a dedín

- od konca 18. storočia sa v spoločnosti presadzoval 3. stav – ostatní občania – meštianstvo a inteligencia
- žili väčšinou v mestách – menil sa charakter miest
- búrali sa hradby – nové obytné štvrte, továrne, železničné stanice, nové ulice, cintoríny sa menili na parky a námestia
- drevené domy nahrádzali murované
- stavali sa spoločenské budovy – kúpele, divadlá
- zmeny v obliekaní – módné časopisy
 - páni – jednoduché oblečenie – košeľa, vesta, frak, dlhé nohavice, cylinder
 - dámy – dlhé šaty, klobúčiky, čepce, rukavice, šály, slnečníky